

Családi életre nevelés az óvodában

Bencéné Fekete Andrea

1. Bevezetés

A családi életre nevelésről a hétköznapok során nem esik szó, mert olyan természetesnek veszi mindenki, hogy gyermeket mindenki tud nevelni, automatikusan van hozzá jogosítványa. A családi életet pedig rendszeresen az együttéléssel azonosítjuk, és magától értetődőnek vesszük, hogy ezért nem kell tenni semmi. A valóság azonban azt bizonyítja, hogy a családban eltöltött évek minősége személyiségünk alakulását, társainkhoz való viszonyulást, későbbi életünket döntően befolyásolják, meghatározzák.

A család szó hallatán a családi tűzhely melege, az együtt töltött szép órák, együtt átélt élmények, kirándulások, a közös munka, alkotás és a meghitt ünnepek képkockái pörögnek végig előttünk – erről tanúskodnak a családi albumok fényképei is, melyet a szülők oly féltve őriznek. A család azonban elsősorban a biztonságot jelenti, egy olyan kis közösséget, amely bármikor vigaszt, segítséget, támaszt nyújt számunkra.

A családi életre nevelés problémakörének kutatására az ösztönzött, hogy munkám során felfedeztem: a gyermekeket körülvevő világban a családi élet természetesnek tűnik, szinte a kicsik velejárójának tekintjük. Később az iskolában a gyermekeket neveljük egészséges, környezettudatos életmódra, szexuális oktatásban részesülnek. A családi életre azonban senki nem tanítja sem a szülőket, sem a gyermekeket.

A XX. század elején a polgári iskolában a leányokat még a családanyai szerepre nevelték, a diákok elsajátították, begyakorolták a háziasszonyi teendőket. Az 1970-es évek általános iskolájában gyakorlati foglalkozások keretében a fiúk barkácsoltak, szereltek, a lányok pedig szabtak, varrtak, főztek. Az emancipáció terjedésével azonban ezek a nevelési területek egyre inkább háttérbe szorultak.

Vizsgálatom során arra kerestem a választ, hogy az óvodás gyermekek számára mit jelent a család, ez a kis csoport, amelyben életük elkezdődik. Értékelváló világunkban vajon megvan még a család összetartó ereje? Megteszünk mindent azért, hogy a kicsiket megtanítsuk arra, milyen is a jó családi élet? Segítünk a gyerekeknek abban, hogy a nemi szerepeket helyesen sajátítsák el?

Gyorsan változó, rohanó világunkban egyre több a bizonytalanság, ezért a gyermekek kiegyensúlyozott testi, lelki fejlődésének elengedhetetlen feltétele a családi élet stabilitása. A család szerkezete folyamatosan átalakulóban van, de ahhoz, hogy a gyermekek érzelmileg kiegyensúlyozottan fejlődjenek, a stabil háttérnek állandónak kell lennie.

Az óvodások és iskolások közül egyre több gyermek küzd magatartászavarokkal. Az oktatási intézményektől ez a probléma speciális feladatok megoldását kívánja meg. A fejlődési zavarok között nem kerülnek említésre az érzelmi életet befolyásoló hatások, ezen belül a család meghatározó szerepét sem említik meg. A családban kezdődik az érzelmi nevelés és a szociális-társas kapcsolatok kialakítása, amelyek egymást erősítő és kiegészítő tényezők már óvodás korban is. A gyermekek olyan érzékenyen közelítik meg a külvilágot, ahogy azt a családban elsajátították (Pálfi 2003, 26). A kicsik úgynevezett „családvilágokban” nőnek fel, amely egy sajátos világ, egyedi jelrendszerrel, interakcióval, sajátos együttműködési és kommunikációs mintával rendelkezik (Somlai 1997, 152).

2. A család fogalma

Az emberek számára a család a legtermészetesebb együttélési forma, amely a fejlődés szempontjából legkedvezőbb feltételeket biztosítja a tagok számára. Különböző kultúrákban más és más családformák léteznek, de közös jellemzőjük, hogy tagjai összetartoznak.

A család különmemű személyekből álló csoport, akik legalább két generációhoz tartoznak. A család reprodukálja önmagát, „önerőből” egészül ki (Hegedűs 2006, 9).

A gyermek világrajöveletekor egy családba érkezik meg és felnőtté válásáig ennek a közösségnek a tagja lesz. A családi életnek nem csak résztvevőjévé, hanem formálójává, alakítójává is válik. A hatás kölcsönös, a szülők nevelik a gyermeket, de a gyermekek is a szülőket, és e folyamat során állandóan átalakul a családi élet is. Később, mikor a gyermek az oktatási intézménybe kerül, már külső tényezők is hatnak rá, befolyásolják személyiségét. Zavarokat okozhat a gyermekek fejlődésében, ha a család csak formálisan teljes, valójában azonban az egyik szülő nem vesz részt ténylegesen a családi életben. Az egyszülős családban nevelkedő gyermekeknél különösen káros lehet, ha leánygyermeknél az anyai minta, fiúgyermeknél pedig az apai minta hiányzik (Drexlerné 2008, 24–27).

A család szerkezetét a szülők magatartása, egymáshoz való viszonya határozza meg. Egy jól funkcionáló családban a feladatokat az anyának és az apának a gyermekekkel közösen kell leküzdenie. A családi életről, a szülői szerepekről az első mintát a gyermek a családban kapja, a családi éltre történő nevelésben azonban az oktatási intézményeknek is jelentős feladata van.

3. A családi életre nevelés tartalma és módszerei az óvodában

Az óvodás gyermek és a szülei között nagyon szoros a kapcsolat. Az óvodai nevelésnek ezt az elszakíthatatlan köteléket nem eltüntetnie kell, hanem kiegészítenie. A családi életre nevelés elsősorban a családi értékek megerősítésén alapul. A cselekvés és a viselkedésbeli értékek közül elsősorban a szerepvisselkedéssel kapcsolatos értékeket szükséges kiemelni és megerősíteni.

A cselekvési értékek megerősítése során az összetartó, együttműködő család nyújt megfelelő mintát a családért történő cselekvésre. Az együttműködő család tagjai az egymással szembeni viselkedés során a belső normákhoz, az erkölcsi értékekhez viszonyulnak. Az összetartó, teljes család kapcsolatrendszerre kiterjed a tágabb családtagokra is, az összefogás a kölcsönös támasz tudata erőt ad a nehézségek leküzdéséhez is. A család az ünnepi és a hétköznapi hagyományokat is megőrzi, átörökíti. Fontos szerephez jut a viselkedési kontroll is. A rokoni kapcsolatrendszer folyamatos kontrollt nyújt, ellenőrzi a túlzó, az egoista családon belüli, illetve azon kívüli megnyilvánulásokat.

Az óvoda feladatai közé tartozik a családi közösségekben tanultak fejlesztése, a szülői, gyermeki szerepvisselkedések megerősítése. A szülői nevelő feladatokat azonban az óvoda nem veheti át, sőt a nagyszülőkre sem lehet áthárítani.

A családi életre nevelésnek az egyik legfontosabb feladata a megelőző célú nevelés, nem hagyható azonban figyelmen kívül a korrekciós célú család gondozás sem. A megelőzés hatékony módja a családi élettel kapcsolatos szemléletformálás, a cselekvés és viselkedésfejlesztés, valamint a családi közösségek közvetett módon történő formálása.

A család gondozás feladata a problémák felismerése, és ezt követően a családon belüli és kívüli deviáns viselkedés formálása, megváltoztatása (Csizmadia–Kiss 1994, 149-167).

Nagyon fontos, hogy az óvónők felismerjék a sérült családszerkezetet, még akkor is, ha a látszat mást mutat. A jól működő, teljes család figyelembe veszi és betartja a szabályokat, követelményeket, melyek a családot működtetik, valamint adott esetekben a cselekvések során lehetővé teszi a szülők-gyermekek közti rugalmas kapcsolatot. A megfelelően működő családot autonómia jellemzi, ám a sérült családban mindig megjelenik valamilyen viselkedészavar a családi szerkezet zavar következtében. A pedagógusoknak a tapasztalatokat komplexen kell értelmezniük, és vállalniuk kell a pedagógiai hatást, amely a gyermekek környezetére, mint társadalmi valóságra vonatkoznak. Az óvónőknek az ép családokat meg kell erősíteniük, a sérültek változásához pedig segítséget kell nyújtaniuk. (Czimeth 1994, 355)

A családi életre nevelés módszereit a gyermekek életkori sajátosságaihoz kell igazítani. Az óvodai foglalkozások keretében szerepjátékok, bábjátékok, népdalok segítségével, családrajzok készítésével, valamint ünnepélyek rendezésével közvetíthetők, megerősíthetők a családi értékek. Az óvodai rendezvények szervezésébe be kell vonni a szülőket, az apukákat, anyukákat esetleg a nagyszülőket is. (Csizmadia–Kiss 1994, 149–167)

4. A kutatás bemutatása

Kutatásomat három fő terület köré csoportosítottam: feltártam az Óvodai Nevelési Program és a helyi tanterv tartalmát, megkérdeztem óvónők véleményét a családi életre történő felkészítésről, illetve a gyerekek gondolatait próbáltam megtudni, hogy addigi életük során milyen kép alakult ki bennük a családról, illetve mire vágyanak, milyen kép él az álomvilágukban.

4.1. Kutatási hipotézisek

Kutatásom kezdetekor feltételeztem, hogy az óvodában a családi életre nevelést a babaszobában történő játék pótolja, ám ez a nevelési terület nem jelenik meg külön az óvodák nevelési programjában.

Úgy gondoltam, hogy az óvónők a vegyes csoportokban történő óvodai nevelést tartják a családi életre nevelésnek, és tudatosan nem jelenik meg az óvodában a családi életre nevelés.

Azt is feltételeztem, hogy a gyerekek a saját családjukat tekintik a „CSALÁD-NAK”, ám az elvált szülők gyerekei azt szeretnék, hogy visszajöjjön a hiányzó családtag.

4.2. Óvodai Nevelési Program vizsgálata

Kutatásom során megvizsgáltam az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramját, és véletlenszerűen kiválasztottam 20 óvoda Helyi Nevelési Programját. Feltártam a bennük leírt pedagógiai tartalmakat. Feltáró munkám arra irányult, hogy az alapdokumentumok célul tűzik-e ki a családi életre nevelést, illetve milyen módon illesztik ezt bele a nevelés folyamatába.

A család szó az országos programban 11 alkalommal fordul elő, ám soha nem a fent említett összefüggésben. A gyermekek nevelését elsősorban a család jogának és kötelességének tartja, az óvodának kiegészítő szerepet ad ebben a tevékenységben. A hazájukat elhagyni kényszerülő családok gyermekeinek az óvoda biztosítja az önazonosság megőrzését, ápolását, erősítését. Az óvodai és a családi nevelés együtt, egymást kiegészítve biztosítja a gyermek fejlődését. Az óvodapedagógusnak figyelembe kell vennie a családok sajátosságait, szokásait. A gyerekekkel meg kell ismertetni a családi tárgyi kultúra értékeit. (ÓNP, 2009)

A helyi programok vizsgálata is ugyanezt az eredményt hozta. Az óvodai nevelés a családban folyó nevelést hivatott erősíteni, de a családi életre történő tudatos felkészítést sehol nem tűzték ki célul. Nem található sehol sem utalás arra, hogy hogyan kellene megismertetni a felnövekvő generációt a társadalom által elfogadott, helyesnek tartott, a gyermekekre pozitívan, fejlesztően ható családi élettel. Mivel az óvodai dokumentumok nem utalnak a családi életre történő felkészítés szükségességére, kutatásom folytatásaként óvodapedagógusokat kérdeztem meg kérdőív segítségével, hogyan valósul meg a családi életre nevelés az óvodában, illetve mit javasolnának, hogy hatásosabb lehessen ez a tevékenység.

4.3. Az óvodapedagógusok véleménye a családi nevelésről

Hallgatók segítségével véletlenszerűen választottam ki száz óvónőt, akik közül 86-an töltötték ki a kérdőíveket, tehát a vizsgálat szempontjából ezt a számot tekintem 100%-nak. A női nemre esett csak a választás, mert az általam vizsgált óvodák közül egy helyen sem dolgozott óvóbácsi. Szomorú és főként a fiúk fejlődése szempontjából hátrányt jelent, hogy a pedagógus pályán hiányzik a férfi nevelőminta, holott ha nem is helyettesíthetnék, kis mértékben pótolhatnák a felfokozott élettempónak köszönhetően még a teljes családokból is oly sokszor hiányzó apukákat.

A kérdőív nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott, hogy az igen-nem válaszokat a pedagógusok ki tudják egészíteni saját véleményükkel, ötleteikkel.

A megkérdezett pedagógusok életkoruk eloszlása szerint vegyes képet mutattak, pályakezdők és nyugdíj előtt álló óvónők is kitöltötték a kérdőíveket. 60 óvodapedagógus, a megkérdezettek 70%-a városi, 26 (30%) pedig falusi óvodában dolgozik. A kérdőívek kiértékelése során azonban arra az eredményre jutottam, hogy a vizsgálat szempontjából nem volt jelentősége sem az életkoruknak, sem annak, ki milyen településen elhelyezkedő óvodában dolgozik, mivel az óvónők válaszai között ez alapján egyáltalán nem mutatkozott különbség.

A válaszokból egyértelműen kiderült, hogy az óvónők az egyik legfontosabb feladatnak tekintik a családi életre nevelést, ami véleményük szerint átszövi az óvodás élet mindennapjait. Úgy gondolják, hogy a családi életre nevelés megjelenik az összes tevékenységi területen, legyen az anyanyelvi, környezeti, vizuális, ének-zenei vagy matematikai nevelés. A legkiemelkedőbb tevékenységforma, amelyben szinte folyamatosan jelen van a családi életre nevelés, a szabad játék.

Meghatározásuk szerint a családi életre nevelés célja felkészíteni a felnövekvő generációt a boldog, kiegyensúlyozott életvitelre, házastársi és szülői tennivalókra. Az óvodában a szerephelyzetek, szituációs játékok segítségével jelenítik meg a családtagokat, az otthon, a családtagok mindennapi tevékenységét,

időtöltését. Szinten minden csoportszobában található babaszoba, konyha, ahol a gyerekek eljátsszák családjuk hétköznapijait, illetve valóra válthatják családi étellel kapcsolatos vágyaikat. Az óvónőknek ismerniük kell a gyermekek családját, amelyhez nagy segítséget nyújt a babszobában folyó „papás-mamás” játék észrevétlen megfigyelése.

Fényképek nézegetésével ismerkednek egymás családjával, és ehhez kapcsolódóan megbeszélik a családtagok szerepét, feladatait. Megfigyelik a nemek közti hasonlóságot, különbséget, mi tekinthető fiús munkának és mi a lányok feladatának. A fiúkat a mindennapok során figyelmességre, előzékenységre tanítják, a lányokban az anyáskodó tulajdonságokat erősítik.

Az ünnepek kapcsán a családi életre nevelés mindig jobban előtérbe kerül, meghitt családi légkörben tartják a megemlékezéseket. Születésnap, névnap alkalmával saját készítésű meglepetéssel, tortával köszöntik az ünnepeltek. Az adventi időszak boldog, csendes várakozással telik, majd a Jézuska megérkezik az óvodába is. A tavaszvárás és a húsvéti fészeképítés, a nyuszivárás is a kicsik kedvelt családi ünnepe, amelyet az óvodában többnyire ugyanúgy rendeznek meg, mint ahogy a családok ünnepelnek.

A nyitott kérdésekre adott válaszokból sajnos az derül ki, hogy a gyermekek majdnem negyedének az óvodai ünnep pótolja a családi összejövetelt, mert erre a szűk családi körben nem fordítanak figyelmet. Sajnos a kicsik többségének az ünnep szó hallatán csak a rengeteg ajándék jut eszébe, és nem az a kellemes érzés, a szeretet, amelyet az együttlét öröme nyújthat.

Az óvónők a családi életre történő felkészítés másik fontos részének a csoportszobában történő családias légkör megteremtését tekintik.

A kérdőívekben leírt válaszok egybehangzóak voltak abban a tekintetben, ahogy az óvónők a szülők családi életre történő nevelését értékelték. A szülők nevelési módszereit a gyakorlatban nem találják megfelelőnek, aminek az a következménye, hogy nem minden esetben valósulhat meg az óvoda és a szülői ház egymást segítő, kiegészítő nevelése. Azt vették észre, hogy a gyese szülők érkeznek rendszeresen legkésőbbi időpontban a gyermekükért, és tanítási szünetekben is ők igényelnek felügyeletet. A felgyorsult, rohanó világban az anyukák és apukák egyre kevesebb időt töltenek együtt a gyerekekkel, mind kevesebb alkalom nyílik a „családi élet élésére”. A szülők egy része az óvodapedagógusoktól várja el a gyermekek nevelését, miközben ők élik saját, megszo-
kott életüket.

Az óvónők megfigyelései szerint a családi nevelés az utóbbi évtizedekben sokat változott, a gyerekek körül forog a világ, ám ennek nem minden esetben mutatkozik pozitív hatása. A szülők úgy érzik, hogy akkor tesznek meg mindent gyermekükért, ha minden kívánságát teljesítik, és ugyanezt várnák el az óvodától is. Sok családban a gyerekek irányítják szüleiket, amennyiben nem teljesítik

követeléseiket, zsarolással fordulnak nevelőik felé – ezek a gyerekek később agresszívvá válnak a közösségben is. Az öntörvényű, hisztis gyerekek nevelését az óvodára hárítják, ezt a tömegkommunikáció is folyamatosan erősíti, az otthoni hatásokkal azonban az intézményes nevelés sem veheti fel a versenyt.

Az óvónők a családi élettel kapcsolatosan általános problémákat vetettek fel. Észrevehető, hogy sok gyermeknek nincs kialakult napirendje, nem rendelkeznek szabálytudattal, hiányosak a szokásaik. A szülők túlságosan megengedőek saját gyermekeikkel szemben, nem támasztanak korlátokat, mások gyermekeivel kapcsolatban azonban túlzottak az elvárásaik. A családi környezetben el-sajátítandó szabályok, szokások hiánya megnehezíti a pedagógusok munkáját az óvodai nevelés során, ennél is kilátástalanabb azonban a helyzet abban az esetben, ha a család a társadalmi normáktól teljesen eltérő szokásokat alakít ki gyermeke napirendje során. A szülőknél is be kell látniuk, hogy a rendszeresség biztonságot nyújt a kicsik számára, erre lenne szükségük otthon is és nem csak az óvodában.

A gyermekekben a fent említett nevelési hatások eredményeképpen hosszú távon szokások alakulnak ki, melyeknek alapját nem az óvodai minta, hanem a család életvitele nyújtja. Amennyiben a kicsik nem részesülnek tudatos, a családi életre történő nevelésben, a későbbiekben saját családjuk mintáját örököltik tovább, nem lesznek képesek ezen változtatni.

4.4. A család az óvodások szemszögéből

A vizsgálat harmadik részében szóbeli interjút készítettünk 4-7 éves, középső és nagycsoportos óvodás gyermekekkel. Megkérdeztük a kicsiket arról, szerintük mi is az a család, mit jelent számukra ez a kis közösség, illetve a későbbiekben milyen családot szeretnének maguknak. Megpróbáltuk feltárni, hogy a gyermekek szemszögéből mi a feladata a családnak, illetve milyen közös tevékenység folyik a szűkebb környezetükben. A kicsik vágyainak felszínre kerülését szolgálta a következő kérdés, amely az óvodásoknak legjobban tetszett: Milyen családot szeretnél magadnak, ha egy jótündér teljesítené a kívánságodat?

A kérdések a gyermekek családképét, a családhoz kapcsolódó érzelmi viszonyait igyekeztek feltárni.

A kutatás során 136 óvodással készítettünk szóbeli interjút, melynek során a gyermekeket is véletlenszerűen választottuk ki: 87-en (64%) városban, 49-en (36%) faluban élnek. 86 (63%) kislányt és 50 (37%) kislányt kérdeztünk meg, akik közül mind szívesen vettek részt a beszélgetésben. A fiúk és a lányok válaszai között nem jelent meg különbség, ahogy a faluban, illetve városban élő gyermekek véleményei között sem.

Az első kérdésnél megkértük a gyerekeket, hogy magyarázzák meg nekünk, mi is az a család. 11 óvodás (8%), ebből 6 fiú (4,4%) és 5 leány (3,6%) válaszolta azt, hogy nem tudja, mit jelent a család, ők 4 és 5 évesek voltak, feltehetően még nem tudták gondolataikat szavakba foglalni. A gyermekek 62%-a a család meghatározásánál felsorolta azokat a tagokat, akikkel együtt él. Néhány gyerek

megnevezte családjá tagjait, de kiegészítette azzal is, hogy kinek kellene még velük élni. „Nekem az anyukám jelenti a családot. De a család az, amikor a szülők is együtt laknak, apuka is van velük.” (5 éves kisfiú) Több kisgyerek a kedvenc háziállatot is a családtagok közé sorolta, a válaszokban megjelent kutya, macska, hörcsög, sőt vadászgörény is.

A 6-7 évesek között már hallottunk részletesebb definíciót is: „Mindenkinek van egy anyukája, meg egy apukája, és velük lakik egy házban. Meg az is lehet, hogy testvérei is vannak.” (5 éves leány)

A gyerekek a két generációból álló nukleáris családot tekintik általánosnak, egy vagy két testvérrel. 13% beszélt csak nagycsaládról, ahol három generáció él együtt: anyuka, apuka, gyermekek és legalább egy nagyszülő. „Mindannyian együtt lakunk. Anya és apa puszilgatják egymást, és minket is. Én is szeretem őket.” (7 éves leány)

A kicsik által megfogalmazott válaszokban közös pont, hogy a gyerekek saját magukat helyezik a középpontba, a családot az együttéléssel azonosítják, a lakásukhoz vagy a házukhoz kötik. „Aki a házban lakik otthon, velem.”

A gyermekek 59%-a konkrétan kimondta, hogy a családot azok a személyek jelentik, akik együtt élnek és érzelmileg egymáshoz, fizikailag pedig egy lakóhelyhez kötődnek. A gyermekek számára a biztonságot jelentő családot az állandóan körülöttük élő személyek jelentik, függetlenül attól, hogy vérségi kapcsolatban vannak-e egymással vagy sem. A második fontos tényező számukra az állandó lakhely. A családtagok között a fentiekben a közös dolgokra került a hangsúly, de néhány gyermek arra utalt, hogy a családtagok különbözőek, „A család olyan, ahol vannak különbségek. Mondjuk, olyan különbségek vannak, hogy az apa a legnagyobb, én pedig a legkisebb.” (6 éves leány) „Vannak fiúk és lányok is a családban, és mindenki mást csinál: anya főz, apa szerel.” (7 éves fiú) Ebben az esetben már a nemi különbségek is megjelentek, felismerték a nemi szerepeket. Megható választ adott egy kislány, aki a családjába sorolta a meghalt nagypapát is, és megmagyarázta, hogy bár nem láthatja többé őt, de a lelke mindig vele marad a lakásban.

A második kérdés a gyermekek családhoz fűződő érzelmi viszonyát próbálta feltárni. Mit jelent számodra a családot? A gyerekek 9,5%-a, vagyis 5 leány és 8 fiú mondta azt, hogy nem tudom - a válaszadók azonban ismét a 4 évesek voltak, feltehetően nem értették meg segítség nélkül a kérdést. „Nem tudom, hogy mit jelent nekem a család, mindig elfelejtem.” (4 éves fiú)

Megdöbbenő, hogy a gyerekek 26%-a, 22 fiú és 13 leány azt felelte, hogy semmi különös, illetve, hogy nem jelent semmit. 4% - 4 fiú és 1 leány azt mondta, hogy rossz dolog és nem szereti a családját. Ebben az esetben a fiúk és a lányok válaszai között bizonyos mértékű eltérés mutatkozott: a fiúk közül többen viszonyulnak közömbösen, illetve negatívan a családhoz, pedig a megkérdezettek között kevesebb fiú volt, mint leány.

A lányoknál nagyobb mértékű a pozitív viszonyulás, de ahhoz, hogy a nekem közti feltehető különbség szignifikánsan kimutatható legyen, a vizsgálatot nagyobb létszámú mintán kell majd elvégezni.

A kicsik 60,5%-ának a család szó hallatán a boldogság, a szeretet, a közös játék és a biztonság jut eszébe. „Szeretem őket, puszilgatom, átölelem a nyakukat és ők is szeretnek engem és ölelgetnek.” (5 éves leány) Néhányan nem tudták pontosan megfogalmazni érzelmeiket, csak azt mondták, hogy a család az jó dolog. 24 kisgyerek, az összes megkérdezett óvodás 18% a boldogság mellett mással is magyarázta, hogy szereti a családot: „Sok ajándékot kapok, és mindenfélért megvesznek nekem. Sok játékot és ruhát kapok. Mindent megvesznek, amit csak akarok.” Az anyagi javak előtérbe helyezésénél a lányok vezették a sort, mivel a 24 gyermek közül 20 leány tartotta a sok ajándékot a legfontosabbnak.

Figyelemre méltó, hogy 9 fiú, az összes gyermek 7%-a említette, hogy a család megvédi mindenkitől. „Biztonságot, ha bajban vagyok, apa és anya megvéd.” (7 éves fiú) Megdöbbenő, hogy egy óvodás gyermek mitől fél ennyire, hogy a legfontosabb számára az, hogy megvédjék. A lányok közül ez senkinek sem jutott eszébe.

A gyermekek a családi funkciói közül az érzelmi, a védő, oltalmazó és a nevelő funkciót emelték ki. „Törődnek velem, és mindig mindenki engem nevel.” (6 éves leány)

A harmadik kérdés a családi közös tevékenységek feltárására irányult. A gyerekek 36%-a azt mondta, nem csinálnak otthon semmit közösen. Ezt a tényt a legtöbb esetben azzal indokolták, hogy az apuka nincs otthon, dolgozik a munkahelyén, az anyuka pedig otthon végzi a házimunkát, ezért nem ér rá. A gyermekek többen szeretnének együtt lenni a szüleikkel, és leginkább együtt játszani, még azok is, akiknek testvérük van, mert a szülők nem verekednek és veszekszenek állandóan.

A többieknél (58%) a felsorolt tevékenységek között első helyre a játék került, majd a sportolást (focizást, biciklizést, görkorcsolyázást) említették. A harmadik helyre került a számítógépezés, majd azt követte a TV nézés, ami nagyon érdekes, mert egyik sem sorolható a tipikus közösségi tevékenységek közé. Ötödik helyen a szülőkkel végzett közös munka (főzés, takarítás, kertészkedés, barkácsolás) található. Utolsóként említették a közös kirándulást, a kicsik 4%-ának jelenti a közös tevékenységet a családi túrázás vagy utazás.

A negyedik kérdés lett a kicsik kedvence, mindenki nagyon szívesen válaszolt arra, hogy milyen családot kérne a „Jótündértől”. A válaszok özönét alig tudtuk lejegyezni.

A gyerekek 15%-a – 13 lány és 7 fiú – ugyanolyan családot szeretne, mint amilyenben most él. Hárman kiegészítették azonban a válaszukat azzal, hogy jó lenne, ha a testvérük nem veszekedne annyit velük és nem is árulkodna. A lányok közül a legtöbben egy kistestvért szeretnének, és azt is kijelentették, hogy hugica legyen, de volt, aki ikreket kívánt. „Lánytesót szeretnék, fiút nem, mert

azok verekedősek.” (4 éves leány) A fiúk közül senki nem említette a vágyai közt a testvért, feltehetően a leányoknál az anyai ösztön jelenik meg, ezért vágnak arra, hogy igazi babát ringassanak, babusgassanak. Mindkét nem képviselőjének a kívánságai közt szerepelt egy saját élő állatka – kutya, cica és halacska akváriummal –, amelyről saját maga szeretne gondoskodni.

10 fiú és 11 leány azt szeretné, ha a saját apukája visszajönné a családba, őket anyukájuk, illetve nagyszüleik nevelik. Figyelemre méltó, hogy 14 gyermek (10%) azt szeretné, ha az apukájuk megváltozna, többet törődne velük. „Változzon meg az apa, szeressen és ne verjen meg, és játsszon is velem.” Azzal is indokolták kérésüket, hogy az apuka ne dolgozzon mindig, hanem töltsön több időt velük. A kicsik nem akarják elfogadni azt a tényt, hogy szüleiknek új társa lett, többen is azt írták: „Nem akarom, hogy az anyukám mást szeressen, az igazi apukámat puszilgassa.” (5 éves leány) Érdekes, hogy a gyermekek csak az apukákhoz fűződő kapcsolatukon változtatnának, senki nem írta azt, hogy anyukájának kellene megváltoznia. Pár gyermek az elhunyt nagyszülők hiányát szeretné pótolni a tündér segítségével, bár sokan kiemelték, hogy az is elég lenne, ha kicsit karácsonyra visszajönné a nagypapa és a nagymama.

Megdöbbenő, hogy a gyerekeknek több mint 50%-a (fiúk és leányok egyaránt) a családra vonatkozó kérdésnél anyagi javakat is kívántak, pedig a kérdés egyáltalán nem utalt arra, hogy pénzt és játékot is lehet kívánni. Akadt olyan gyermek, aki nem is beszélt a családról, hanem csak a játékok listáját sorolta fel, a lányok pedig sok szép ruhát, fodros szoknyát, fátylat és kopogós cipőt szeretnének. Az álmok között szerepelt Lottó nyereséget, új, nagy, kertés ház, szép autó és sok-sok játék.

5. A vizsgálat eredménye

A gyerekek válaszaiból egyértelműen kiderült, hogy a saját családjukat tekintik természetesnek. Kis változásokat szeretnének a család felépítésében, illetve az apukák szerepét átalakítanák, viselkedésüket gyermekközpontúbbá tennék. A kicsik életéből azonban hiányzik az ideális család mintája. A kutatásom során a feltételezéseim részben igazolódtak, ám a válaszok meglepetéssel is szolgáltak. Az Óvodai Nevelési Program nem foglalkozik külön a családi életre történő felkészítéssel. Az óvónők azonban ennek ellenére a beszélgetéseik során próbálják a családi nevelés támogatása mellett a gyerekeket a helyes irányba terelni. A gyermekek egy részének az óvoda színes, békés, szeretetteljes közeg a nap fénypontja. Az óvónők nyújtják számukra a biztonságot, ők pótolják a szülőket, az érzelmi kötődést. Sok a csonka család, a szülők gyakran váltogatják partnerkapcsolataikat, melynek következtében nincs pozitív példa, minta, amely követésre méltó lehetne. A teljes családban élő gyermekek véleményeiből is kiténik, hogy sok a fáradt, elfoglalt szülő, akik a rohanó életben már el is felejtették a hagyományos családmódellet.

A fenti kutatás azt mutatja, hogy az óvodai élet, bár családias környezetben folyik, nem nevel tudatosan a családi életre. Irányított játékkal, igazmesékkel, dramatizálással és bábjátékkal tudatosan kellene megismertetni már kiskorban a gyerekekkel a családtagok szerepeit és a kis közösség meghitt szeretetteljes légkörben való működését.

A felgyorsult életvitel ellenére a gyerekeknek a család a szeretetet és a szülőket jelenti. Úgy gondolják, hogy a család nélkül nem lehet élni. A jótűndér segítségével a kicsik többsége a hiányzó szülőt szeretné pótolni, kistestvért kérni tőle és sok pénzt, hogy szülei mindig vele lehessenek. A kicsik úgy gondolják, hogy a sok pénz minden problémájukat megoldaná, azt remélik, hogy az anyagi javak jelentik a kulcsot a boldogság kapujához.

Irodalom

Buda Lászlóné (2005): *Megváltozott családok, megváltozott gyermekek? Hogyan tovább* Budapest.

Czimeth Istvánné (1994): Családpedagógia. *Óvodai Nevelés* 47/10, 355–356. p.

Csizmadia Ferencné-Kiss Józsefné (1994): *Családpedagógiai ismeretek*. I. kötet Budapest.

Drexlerné Stanchich Ilona (2008): *Ovikönyv szülőknek, nevelőknek, Társadalmi viselkedéstan*. Budapest.

Hegedűs Judit (szerk.), (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Család, gyermek, társadalom*. Budapest: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet.

Pálfy Sándor (2003): Az érzelmi szocializáció családi hatásai a kisgyermekkorban. *Óvodai Élet* 11/5, 26–33. p.

Somlai Péter (1997): *Szocializáció*. Budapest: Corvina Kiadó.

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, Magyar Közlöny, 164. szám 2009. november 20. 41896, http://www.blpszk.hu/dload/ovodai_nevelés_alapprogram.pdf, 2010.09.10.